

УЗРОСТАВЫЯ СТЭРЭАТЫПЫ Ё БЕЛАРУСКАЙ І КІТАЙСКАЙ ПАРЭМІЯЛОГІІ

С.І.Калеснікава (Мінск, МДЛУ)

Даследаванне прысвечана кантрасна-параўнальнаму аналізу парэміялагічных адзінак, якія рэпрэзентуюць узроставыя стэрэатыпы ў беларускай і кітайскай лінгвакультурах.

Ключавыя словы: *узроставыя стэрэатыпы; парэмія; лінгвакультуралогія.*

AGE STEREOTYPES IN BELARUSIAN AND CHINESE PAREMIOLOGY

S.I.Kolesnikova (Minsk, MSLU)

The study is devoted to the contrastive-comparative analysis of paremiological units representing age stereotypes in the Belarusian and Chinese linguistic cultures.

Key words: *age stereotypes; paroemia; linguacultural studies.*

Мэтай даследавання з'яўляецца выяўленне агульных і адметных рыс узроставых стэрэатыпаў у беларускай і кітайскай лінгвакультурах. Актуальнасць даследавання абумоўлена тым, што узрост з'яўляецца адным з асноўных канцэптаў у любой культуры, бо вызначае сацыяльныя ролі і статус чалавека на розных этапах жыцця. Аналіз праводзіцца на матэрыяле выбраных з беларускіх парэміялагічных слоўнікаў прыказак, прымавак, жартаў, каламбураў, дражнілак-кепікаў, і кітайскіх чэньюй. Усяго прааналізавана 228 адзінак.

Стэрэатыпізацыя мыслення адбываецца на ўсіх дзеяннях чалавека ў эканамічнай, сацыяльнай і палітычнай сферах жыццядзейнасці грамадства. Намі вылучаны наступныя параметры стэрэатыпізацыі паводле ўзросту:

1) Маладосць і недасведчанасць. Адным з самых распаўсюджаных стэрэатыпаў аб маладосці з'яўляецца стэрэатып аб глупстве і нявартнасці маладых людзей: напрыклад, *Маладосць - усё дурносьць; Малады розум — палявы вецер; Маладосць — буйнасць, а буйнасць — дурнасць; Хто не быў малады, той не быў дурны; 黄口孺子 huángkǒurúzǐ 'жаўтароты юнак, недасведчаны'; 乳臭未干 rǔ xiù wèi gān 'малады, нявартны'; 少不更事 shàobùgēngshì 'молада-зелена'.*

2) Сталасць і розум. Сталасць асацыюецца з розумам: напрыклад, *Маладосць плячамі дужэй, а старасць галавою; Старого вераб'я на мякіне не правядзеш; Стары гаворыць — гародзіць, ды на праўду выходзіць; Якія годкі такі і розум; 老气横秋 lǎo qì héng qiū 'выхваляцца сваёй старасцю і вопытнасцю'; 饱经世故 bǎojīng shìgù 'шмат пабачыў на сваім вяку'; 发短心长 fà duǎn xīn cháng 'чым старэй, тым разумнейшы'.*

Але розум не заўсёды прыходзіць з гадамі: *Бэйбусам вырас, ды розуму не вынес; Барада па пояс, а розуму ні на волас; Гады конскія, а розум жэрабячы; Да званіцы падняўся, а без розуму застаўся; Хоць сорок лет, а сораму нет; Вырас Іван, а дурны як саган; Старая кабыла, а жэрабячы розум; Вялікі як лес, а дурны як бес.*

3) Сталасць і фізічныя і кагнітыўныя змены. З гадамі чалавек мяняецца не толькі духоўна але і фізічна: напрыклад, *Прыйдзе старасць — прыйдзе і слабасць; Старасць - не радасць, а маладосць не на век; Укаталі сіку крутыя горкі; Калі б маладосць умела (ведала), а (калі б) старсць магла; Калі б была маладая, з калена вады дастала; Стары вол баразны не псуе, але і глыбока не арэ; Крэчка як стары дзед; Раскіс як масляк; Стары як порхаўка; 鹤发鸡皮 hèfàjīpí* ‘курыная скура і жураўліныя (белыя) валасы (апісанне знешнасці старога чалавека)’. Журавель з’яўляецца ўшанаванай птушкай і вельмі важным культурным сімвалам у кітайскай культуры. Вобраз жураўля надзяляецца выключна станоўчымі якасцямі, з ім асацыюецца даўгалецце, мудрасць, вернасць [1, с. 504].

Узроставыя змены могуць таксама ўплываць на кагнітыўныя здольнасці: *Волас сівее, розум слабее; У старой печы паляць чэрці; Волас сівее, а галава шалее; Сівізна у бараду, а чорт у галаву; 老糊涂了 lǎohútule* ‘страціць розум ад старасці’.

Паступовыя фізіялагічныя і кагнітыўныя змены ўплываюць на жыццядзейнасць чалавека. Нямогласць, як адна з асноўных прыкмет старэння, выяўляецца ў наступных парэміялагічных адзінках: *Старое як малое, што ўдзень бачыць, тое ўночы пытае; Старэнькі як маленькі; Старой бабе і ў летку на печы холадна; 老态龙钟 lǎotàilóngzhōng* ‘лядашчасць’.

Аднак сярод кітайскіх парэміялагічных адзінак часцей сустракаюцца такія, якія паказваюць, што старэнне цела не азначае згасанне духу: напрыклад, *返老还童 fǎnlǎohuántóng* ‘вярнуць сабе сілу і бадзёрасць маладосці’; *鹤发童颜 hèfàtóngyán* ‘бадзёры, поўны сіл пажылы чалавек’; *老蚕作茧 lǎocánzuòjiǎn* ‘пажылы чалавек, які імкнецца да лепшага’; *老当益壮 lǎo dāng yì zhuàng* ‘зберагчы малады дух і энергію ў старасці’; *老骥伏枥 lǎojì fú lì* ‘нягледзячы на ўзрост, ірвацца да новых спраў’. У беларускім парэміялагічным фондзе адзначаны толькі адзінкавыя падобныя парэміі: *І стары, ды вясёлы, а малады, ды пануры; Сівізна не ўкарызна*.

4) Павага да старэйшых як сацыяльная каштоўнасць. Старэйшыя людзі заўсёды разглядаюцца як частка “каранёў” сям’і, таму трэба ўважліва прыслухоўвацца да іх парад: *Слухаючы старых, рыхтуй вушы, а не язык; Хто старшага не слухае, той у пальцы дзьмухае; Стары кажэ на глум, а малады бярэ на вум; Куды конь з капытом, туды і рак з клюшняй; Стары са шляху не звядзе; 葵藿倾阳 kuíhuòqīngyáng* ‘вернасць і павага да старэйшых’; *安老怀少 ānlǎo huáishào* ‘паважаць старых і клапаціцца пра маладых’.

5) Выхаванне дзяцей. І недахопы, і станоўчыя рысы дзеці пераймаюць ад бацькоў, аб гэтым сведчаць наступныя парэміі: *Ад кривога дрэва не бывает*

прамога ценю; Калі бацька рыбак, то і сын глядзіць на ваду; Якая хатка, такі і тын, які бацька, такі і сын; Які млын, такі і ставок, які бацька, такі і сыноч; Чубатыя куры па родзе; Якая курыца, такое і яйка, які бацька, такое і дзіцятка; 有其父必有其子 yǒu qí fù bì yǒu qí zǐ 'які бацька, такі і сын'.

Такім чынам, і ў беларускай, і ў кітайскай парэміялогіі маладосць найчасцей асацыюецца з недасведчанасцю, легкадумнасцю і празмернай паспешлівасцю, у той час як сталасць – з мудрасцю і жыццёвай практыкай. Фізічныя змены, якія прыходзяць са старасцю, часта падкрэсліваюцца ў парэміях абедзвюх моў. Павага да дарослых з'яўляецца важнай часткай як беларускай так і кітайскай лінгвакультуры, што і сцвярджаецца ў шматлікіх парэміялагічных адзінках.

У кітайскай мове сустракаецца больш прыкладаў пра старасць як перыяд духоўнага адраджэння і выхаду на новы этап жыцця. Пры гэтым у беларускай мове больш парэміялагічных адзінак, якія паказваюць нямогласць і слабасць людзей сталага ўзросту.

СПІС ЛІТАТАРАТУРЫ

1. Философия и наука в культурах Запада и Востока : материалы Междунар. молодежной конф., Томск, 28–29 сентября 2012 г. / Том. гос. ун-т ; редкол.: С. К. Гураль [и др.]. – Томск : ТГУ, 2012. – 578 с.